

29.6.2022

EOAK/3502/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

LASTENSUOJELUN MENETTELY SIJOITETUN LAPSEN KIELELLISTEN OIKEUKSIEN EDISTÄMISESSÄ JA PERHEEN JÄLLEENYHDISTÄMISEN SUUNNITTELUSSA

1 KANTELU

Kantelijat pyysivät asiamiehensä A:n laatimassa kantelukirjoituksessa oikeusasiamiestä tutkimaan Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan lastensuojelun menettelyä erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välisen yhteydenpidon toteuttamisessa ja sitä koskevassa päätöksenteossa, lapsen kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaamisessa ja perheen jälleenyhdistämisen suunnittelun laiminlyömisessä.

Kantelun mukaan kyse on erityisesti lastensuojeluviranomaisen laiminlyönnistä tukea lapsen kotikieltä, kulttuuria ja yhteyttä vanhempiinsa. Lapsen kotikieli on englanti, mutta lastensuojeluviranomainen on pitänyt tärkeämpänä tukea lapsen suomen kielen kehitystä sillä seurauksella, että lapsi ei pysty enää kommunikoimaan vanhempiansa kanssa. Lapsen englannin kielen taito on kantelun mukaan rapistunut vanhempien tapaamisten ollessa rajoitettu kolmeen tuntiin kerran kolmessa viikossa. Lapsen omaa mielipidettä palata vanhempiensa luokse ei myöskään ole kuunneltu.

Kantelun mukaan kantelijoiden ja heidän lapsensa yhteydenpitoa on rajoitettu lainvastaisesti koko vuoden 2020 ajan kantelun tekemiseen asti ilman päätöksentekoa sen jälkeen, kun edellinen yhteydenpidon rajoittamispäätöksen voimassaolo päättyi 31.12.2019.

Kantelusta ja sen liitteistä ilmenee, että kantelijoiden asiamies on vaatinut toistuvasti sosiaalityöntekijää tekemään päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta. Päätöstä ei kuitenkaan ole tehty, eikä yhteydenpitoa ole lisätty vaatimusten mukaisella tavalla. Lastensuojeluviranomainen on vedonnut vanhempien hyväksyneen yhteydenpidon rajoittamisen, vaikka tosiasiallisesti vanhemmat ovat asiamiehen välityksellä jatkuvasti vaatineet saada tavata lastaan useammin. He ovat myös vaatineet huostaanoton purkua.

Kantelussa arvostellaan Vantaan lastensuojelua myös siitä, ettei lastensuojelun viranhaltija ole vastannut asiamiehen sille lähettämiin yhteydenottoihin. Kantelun mukaan asiamies ei ole myöskään saanut kaikkia pyytämäänsä asiakirjoja.

Kantelun mukaan vanhemmille ei ole tehty omia asiakassuunnitelmia, eikä perheen jälleenyhdistämistä tai vanhempien vanhemmuuden tukemista ole suunniteltu.

Kantelun mukaan lastensuojelu tuntuu suunnitelleen lapsen sijoituksen alun perinkin pitkäaikaiseksi, vaikka lapsen isän mahdollisuutta huolehtia lapsestaan ei ole edes selvitetty, eikä hänelle ole tarjottu avohuollon tukitoimia. Lastensuojelu ei ole ottanut huomioon lapsen isää, vaan on tehnyt 4.10.2018 hakemuksen lapsen huostaanottamiseksi ja sijaishuoltoon sijoittamiseksi.

Kantelun mukaan kantelijat ovat olleet perhekuntoutuskeskuksessa ajalla 15.9.2018–3.1.2019, tarkoituksena tukea heidän vanhemmuuttaan sekä huostaanotetun lapsen että heidän toisen lapsensa osalta. Perhekuntoutuskeskuksen työryhmän loppulausunnon yhteenvedossa todetaan, että kantelijoilla on kaikki edellytykset hyvään vanhemmuuteen ja he haluavat oppia ja kehittyä kasvattajina. Kantelijoiden saatua toisen lapsensa, ei lastensuojeluviranomaisilla ole enää ollut huolta heidän kyvystään hoitaa lasta, eivätkä he ole tarvinneet lastensuojelun tukitoimia. Tästä huolimatta kantelijoiden ensimmäisen lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle ei kuitenkaan ole lopetettu, eikä perheen jälleenyhdistämistä ole suunniteltu.

Kantelusta ilmenee, että lapsen äidillä on menneisyydessään traumaattisia kokemuksia ihmiskaupan uhriksi joutumisen vuoksi.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin seuraavia selvityksiä ja asiakirjoja:

- Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan johtajan lausunto (jatkossa lastensuojelun lausunto)
- Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän selvitys (jatkossa sosiaalityöntekijän selvitys)

Lausunnon ja selvityksen liitteenä oli seuraavat asiakirjat:

- Lapsen sijaishuoltopaikan lausunto
- Lasta koskevat asiakassuunnitelmat 22.6.2020 ja 24.5.2021
- Lastenneurologian lausunto 1.3.2021
- Päätös huostassapidon jatkamisesta 19.12.2019
- Yhteydenpidon rajoittamista koskevat päätökset 8.5.2019 ja 24.5.2021
- Asiakaskertomusmerkintöjä

Erikseen hankittiin:

- Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 12.11.2020
- Helsingin hallinto-oikeuden päätös 13.9.2019

Kantelun liitteenä:

- lastenneurologian lausunto 19.3.2020
- sähköpostiviestit asiamiehen ja lastensuojelun välillä
- yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös 8.5.2019

Pyysin Vantaan lastensuojelulta selvitystä vielä erikseen siitä, miten asiassa on tehty vanhempien ja lapsen kanssa monialaista yhteistyötä ja miten lapsen äidin tausta ihmiskaupan uhrina on otettu työskentelyssä huomioon.

3 RATKAISU

3.1 Tutkinnan rajaus

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

En tässä päätöksessäni ota kantaa siihen, onko lapsen ja hänen vanhempiansa väliselle yhteydenpidon rajoittamiselle tai lapsen huostaanotolle ja sen jatkamiselle ollut perusteita, koska kyseiset asiat kuuluvat tuomioistuimen päätösvaltaan. Kantelusta ilmenee, että lapsen huostaanotto ja sijoitus perhekotiin on vahvistettu korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä 12.11.2020. Riippumattomien tuomioistuinten ja ylimmän laillisuusvalvojan toimivallanjako huomioon ottaen oikeusasiamies ei voi uudelleen ryhtyä käsittelemään asiaa, jonka tuomioistuin on sille kuuluvan toimivallan nojalla ratkaissut.

Totean tässä yhteydessä kuitenkin selvyyden vuoksi sen, että korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan arvioinut vain sitä, onko alkuperäinen huostaanottoa koskeva hallinto-oikeuden 13.9.2019 päätös ollut oikea. Korkein hallinto-oikeus ei ole arvioinut päätöksessään hallinto-oikeuden ratkaisun jälkeen tapahtuneita mahdollisia muutoksia perheen olosuhteissa, vaan ainoastaan alkuperäisen huostaanottopäätöksen aikaisia olosuhteita.

3.2 Sijoitetun lapsen oikeus omaan äidinkieleen ja yhteiseen kieleen vanhempiensa kanssa

Kantelu

Kantelun mukaan lastensuojelu ei ole tukenut lapsen oikeutta äidinkieleensä ja yhteiseen kieleen vanhempiensa kanssa. Lapsen kotikieli on englanti, mutta lastensuojeluviranomainen on pitänyt tärkeämpänä tukea lapsen suomen kielen kehitystä sillä seurauksella, että lapsi ei pysty enää kommunikoimaan vanhempiensa kanssa.

Kantelun mukaan lapsen englannin kielen taito on rapistunut vanhempien tapaamisten ollessa rajoitettuja kolmeen tuntiin kerran kolmessa viikossa. Myöskään lapsen oikeutta omaan kulttuurilliseen identiteettiin ei ole huomioitu sijaishuoltoa järjestettäessä.

Saatu selvitys

Lastensuojelun antaman lausunnon mukaan lapsi on ollut Vantaan sosiaali- ja terveystoimen huostassa 24.9.2019 alkaen, ja hän on sijoitettuna perhekoti [nimi] 29.4.2019 lukien. Lausunnon mukaan lapsella ”on kehityksellisiä haasteita, jotka sijoittuvat erityisesti kielelliselle puolelle”. Lausunnon mukaan ”kyseisten erityisvaikeuksien vuoksi, jotka kytkeytyvät osittain huostanoton taustalla olevaan lapsuusajan deprivatioon, lapsi ei vielä maaliskuussa 2020 päivätyn lastenneurologin lausunnon mukaan ole ymmärtänyt tai osannut tuottaa kieltä (suomea) ikätasoisesti. Todettujen erityisvaikeuksien vuoksi lapsen koulunkäynti on lykkääntynyt kahteen otteeseen.”

Lausunnon mukaan ”maaliskuussa 2021 annetun uuden lastenneurologin lausunnon perusteella lapsen kielellinen ilmaisutaito (suomi) on kuitenkin toiminta- ja puheterapian tuloksena kehittynyt niin, että hän voi aloittaa koulun vahvalla erityistuella elokuussa 2021”.

Lausunnon mukaan ”sosiaalityöntekijät ovat aktiivisesti suunnitelleet englannin kielen taidon vahvistamista kotiopetuksen muodossa koulun alkamisen yhteydessä, Vantaan kaupungin kustantamana. Sijaisperheen vanhemmat ovat myös tarjoutuneet löytämään lapselle sopivan yksityisopettajan sijaishuoltopaikan lähistöltä.” Lausunnon mukaan lapsen ”kuntoutuksen ja lapsen edun toteutumiseksi sosiaalityöntekijät ovat kuitenkin asianmukaisesti arvioineet, että lisäopetus tulee toteuttaa lapsen jaksamisen rajoissa. Tämä ei aikaisemmin ole ollut realistista.”

Lastensuojelun lausunnossa edelleen todetaan, että ”erityisesti lastensuojelussa kiinnitämme huomiota siihen, että lasten kielelliset oikeudet toteutuvat siten, kuin lastensuojelulaissa tarkemmin säädetään. Kielellisten oikeuksien turvaaminen korostuu erityisesti sijaishuollon aikana.

Kantelijan lapsen kohdalla pyrimme turvaamaan mainitut oikeudet niin, että lapselle järjestetään lisäopetusta äidinkielellään Vantaan kaupungin kustantamana, ja että yhteydenpito vanhempiin ja omaan kulttuuriin varmistetaan koko sijaishuollon keston ajan. Näkemykseni mukaan sekä sijaishuoltopaikka että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ovat pyrkineet turvaamaan kantelijoiden lapsen kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisen suunnittelemalla eri tapoja, joilla lapsi voisi oppia äidinkieltään hänen erityistarpeensa huomioiden. Asiassa annetun selvityksen perusteella lapsen kuntoutus on kuitenkin vaatinut koulunkäynnin lykkäystä, joka on myös viivästyttänyt englannin kielen lisäopetuksen aloittamista.”

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan ”verkostoneuvottelussa [- -] sairaalassa (22.6.2020) tuotiin sairaalan taholta vanhemmille esille, että englannin kielen oppiminen on lapselle vaikeaa, koska hänellä on kehityksellistä pulmaa ja hänellä ei ole yhtä vahvaa kieltä vielä”. Lapselle täytyy selvityksen mukaan ”ensin saada yksi vahva kieli (suomi). Vanhemmat ovat puhuneet ennen huostaanottoa edoa, suomea ja englantia sekaisin. Kun suomen kieli on vahva, on helpompi oppia englantia.”

Sosiaalityöntekijän selvityksessä on vielä todettu, että ”sosiaalityöntekijä ja perhekoti toivovat, että jossain vaiheessa voisimme vahvistaa lapsen englannin kielen taitoa”. Edelleen selvityksen mukaan ”alkusyksystä voisi arvioida jaksaisiko lapsi englannin kielen kotiopetusta esim. muutaman tunnin viikossa Vantaan sijaishuollon maksamana. Perhekoti on kertonut, että he voivat etsiä lapselle tähän sopivan opettajan.”

Saamieni selvitysten liitteenä minulle on toimitettu lasta koskevat asiakassuunnitelmat 22.6.2020 ja 24.5.2021. Havaitsin, että ensimmäisessä asiakassuunnitelmassa ei ole kuvattu lapsen erityisiä tarpeita lapsen ja hänen vanhempiensa välisen yhteisen kielen englannin oppimiseen muutoin kuin toteamalla: ”selkeän kehitysviiveen vuoksi lapselta ei ole realistista odottaa englannin kielen taitoa”. Asiakassuunnitelmasta puuttuu myös konkreettiset tavoitteet ja keinot kielen oppimiselle.

Toisessa, 24.5.2021 päivätyssä asiakassuunnitelmassa viitataan vuotta aiemmin 22.6.2020 pidettyyn verkostoneuvotteluun ja lisäksi todetaan, että ”lapsen puheterapia on päättynyt loppukeväästä 2021. Koulun alkaessa tavoitteena on lapsen englannin kielen vahvistaminen lapsen jaksamisen rajoissa. Opetusmuotona kotiopetus voisi palvella parhaiten lasta. Englannin kieltä voisi harjoitella leikkien ja pelien kautta? Perhekoti voi alkaa kartoittamaan englannin kielen opettajaa lähialueeltaan.” Tästäkin asiakassuunnitelmasta puuttuu kuitenkin konkreettinen toimenpideoisuus, eli se, miten ja milloin englannin kielen harjoittelua oli käytännössä tosiasiaassa tarkoitus toteuttaa.

Pyysin Vantaan lastensuojelulta selvityspyynnössäni erikseen selvitystä siitä, miten lapsen kielellisiä valmiuksia oli kantelun liitteenä olleen lastenneurologian lausunnon (19.3.2020) jälkeen tutkittu ja miten lapsen oma kieli eli englanti oli huomioitu lapselle vieraan kielen (suomi) ohella.

Vastauksena lastensuojelu toteaa lausunnossaan, että lapsi ”on viimeksi maaliskuussa 2021 käynyt lastenneurologin vastaanotolla, jossa todettiin, että lapsen kielelliset valmiudet ja taidot ovat vuoden aikana vahvistuneet niin, että hän voi aloittaa koulun erityistuetusti elokuussa 2021 jolloin myös englannin kielen taitoa voidaan vahvistaa.”

Lastensuojelun lausunnon liitteenä olleessa lastenneurologian 1.3.2021 päivätyssä lausunnossa todetaan seuraavaa: ”puheen ymmärtämisen taidot olleet ikävariaatioissa. Myös kuulonvarainen muistaminen ollut hyvää, peruskäsitteiden ymmärtäminen ja kielioppirakenteiden hallinta iänmukaista. Aktiivinen sanavarasto on iänmukainen”. Lausunnossa edelleen todetaan, että ”puheterapeutin arviossa lapsen kielelliset valmiudet ja taidot ovat vahvistuneet kuluvan vuoden aikana ja hän on kirinyt taidoissaan ikätovereitaan kiinni”. Lausunnossa on vielä todettu, että ”Puhe pääosin vieraallekin kuulijalle selkeää. Puhuu lausetasoista suomea.” Edelleen lausunnon mukaan ”Nyt puhe- ja toimintaterapeutin arvioiden mukaan kehitys on edennyt mukavasti. Kielelliset valmiudet ja taidot vahvistuneet vuoden aikana niin, että on kirinyt ikätovereitaan kiinni, eikä puheterapiakuntoutukselle enää ole tarvetta.”

Erikseen hankkimassani Helsingin hallinto-oikeuden lapsen huostaanottoa koskevassa päätöksessä 13.9.2019 todetaan, että ”Puheterapian käyntiraportin 29.1.2019 mukaan lapsella on englannin kielen taidossa ikään nähden selkeitä puutteita. On oletettavaa, että vuorovaikutus kotikielillä on jäänyt melko vähäiseksi.”

Hallinto-oikeuden mukaan ”Sijaishuoltopaikan sijainti ei muodosta estettä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidolle, joka osaltaan tukee lapsen kiinnittymistä omaan kulttuuriinsa. Tätä tavoitetta tukee myös se, että lastensuojelulla on positiivinen ja aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja toimintavelvollisuus lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamiseen.”

Hallinto-oikeus on päätöksessään vielä todennut, että ”viranomaisella on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsella on mahdollisuus ylläpitää ja kehittää kotikielensä englannin taitoaan tavalla, joka mahdollistaa aidon kommunikaation vanhempien kanssa. Sosiaaliviranomaisen tulee myös pyrkiä edistämään lapsen ja hänen äitinsä välisen vuorovaikutussuhteen kehittymistä sekä tukea lapsen ja isän välisen suhteen rakentumista.”

Arviointini

Totean saamani selvityksen perusteella ensin seuraavaa viranomaisen velvollisuuksista turvata kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kielelliset oikeudet.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielsä ja kulttuuritaustansa.

Lapsen etua arvioitaessa on lastensuojelulain 4 §:n 2 momentin mukaan kiinnitettävä huomiota muun muassa lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamiseen. Totean, että viranomaisen on järjestettävä toimintansa siten, että lapsen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin toteutuu mahdollisimman täysimääräisesti jokaisessa tilanteessa.

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vieraillemalla sijaishuolto paikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuolto paikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklan mukaan, kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, on ratkaisua harkittaessa asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.

Totean, että lapsen ja hänen vanhempiansa, sekä myös hänen hoidostaan vastaavien henkilöiden välisellä yhteisellä kielellä on olennainen merkitys niin lapsen hoidon jatkuvuuden, kuin hänen hoitonsa onnistumisenkin kannalta. Lapsen äidinkieli toimii hänen tunne- ja ajattelukielenään. Mikäli lapsi ei voi käyttää äidinkieltään, häneltä voi (ainakin osittain) jäädä puuttumaan välineet käsitteelliseen ajatteluun sekä tunteiden ilmaisuun.

Lastensuojelulain nimenomaisen säännöksen mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten lapsen läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet voidaan turvata, sekä miten lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta huomioidaan lapsen sijaishuollossa. Tämä tarkoittaa sitä, että lastensuojelulla on aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja velvollisuus pitää yllä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa sekä tukea lapsen taustan mukaista kielellistä, kulttuurista ja uskonnollista kehitystä. On itsestään selvää, että lapsen ja hänen vanhempansa välinen yhteydenpito ei onnistu, jos heillä ei ole yhteistä kieltä.

Mikäli lapsi ei saa harjoittaa omaa äidinkieltään ja kulttuuriaan, voi lapsi käytännössä vieraantua omasta kielestään ja kulttuuristaan häntä vahingoittavalla tavalla. Erityisesti pienelle lapselle äidinkielen säilyttäminen ja sen kunnollinen oppiminen on erityisen tärkeää hänen identiteettinsä muodostumisen ja kehittymisensä kannalta. Kuten jo on todettu, on lapsen oikeudella omaan äidinkieleensä vahva liittymä lapsen oikeuteen pitää yhteyttä omiin vanhempiinsa ja läheisiinsä.

Viitataan tässä yhteydessä korkeimman hallinto-oikeuden antamaan ratkaisuun KHO 1.2.2018 T 424:

KHO 1.2.2018 T 424. Lapsi oli yhdessä kahden sisaruksensa kanssa otettu huostaan ja sijoitettu sijaishuoltoon olosuhteisiin, joissa hänen ei ollut mahdollista ylläpitää tai kehittää vanhempiensa käyttämän, perheen yhteisen kielen taitoa.

Lapsen etua arvioitaessa on lastensuojelulain 4 §:n 2 momentin mukaan kiinnitettävä huomiota muun muassa lasten läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaamiseen sekä hänen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustansa huomioon ottamiseen.

Lastensuojelulain sääntelystä sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisesta perhe-elämän suojasta ja lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen (Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.) mukaisesta lapsen oikeudesta läheisten suhteiden ja suorien yhteyksien pitämiseen vanhempiinsa johtuu, ettei vastuuta lapsen kielellisen, kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamisesta voida jättää yksin lapsista erossa asuvien vanhempien vastuulle, vaan myös lastensuojelulla on tähän liittyvä positiivinen, aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja toimimisvelvollisuus.

Korkein hallinto-oikeus katsoi, että lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hänen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustansa tukemiseen olisi tullut kiinnittää sijaishuoltopaikkaa valittaessa enemmän huomiota. Lapsen äiti ja isä puhuivat ranskaa, jota he tulkattuina käyttivät myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa toimitetussa suullisessa käsittelyssä.

Lastensuojelulain 4 §:n sekä 50 §:n mukainen tavoite lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisestä sekä lapsen kiinnittymisestä kielelliseen taustaansa on mahdollista ottaa sijaishuoltopaikassa esitettyä paremmin huomioon esimerkiksi tarjoamalla lapselle hänen vanhempiensa puhuman ranskan kielen ikätasoisesta opetusta. Näitä tavoitteita turvataan myös lapsen riittäväällä yhteydenpidolla vanhempiinsa.

Asiassa saamieni selvitysten ja muiden asiakirjojen perusteella kantelussa tarkoitettu lapsi on ollut viranomaisen päätöksellä yhtäjaksoisesti sijoitettuna kodin ulkopuolelle 5.9.2018 lähtien (ensin kiireellinen sijoitus), jolloin hän on ollut 4-vuotias. Tätä ennen lapsi on ollut sijoitettuna vastaanottoyksikössä ja tukiperheessä kolme lyhyttä muutaman viikon jaksoa vuosina 2016–2018. Hakemus lapsen huostaanotosta on tehty 4.10.2018 ja hallinto-oikeus on vahvistanut huostaanoton 13.9.2019. Lapsi on sijoitettu nykyiseen perhekotiin 29.4.2019 hänen ollessaan 5-vuotias. Edellä todetun perusteella lapsi on siis elänyt vanhempansa kanssa syntymästään noin 4,5-vuotiaaksi saakka pääsääntöisesti englanninkielisessä vuorovaikutuksessa. Vantaan lastensuojelun mukaan perheessä on englannin lisäksi puhuttu edoa ja suomenkielisiä sanoja. Lapsi on Suomessa osallistunut myös varhaiskasvatukseen lokakuusta 2017 lähtien.

Totean, että lastensuojelulle on syntynyt ehdoton lastensuojelulaissa tarkoitettu velvollisuus turvata lapsen kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteutuminen osana lapsen tarpeiden mukaista sijaishuollon järjestämistä viimeistään siinä vaiheessa, kun lastensuojelu on sijoittanut lapsen yhtäjaksoisesti kodin ulkopuolelle yksin (5.9.2018).

Saamistani selvityksistä kuitenkin ilmenee, että Vantaan lastensuojelu ei ole järjestänyt ainakaan syksyyn 2021 mennessä lapselle mitään hänen äidinkieltensä englannin opetusta. Lastensuojelu on saamieni selvitysten perusteella laiminlyönyt opetuksen järjestämisen, vaikka lapsen vanhemmat ovat useita kertoja ilmaisseet olleensa tilanteeseen tyytymättömiä sekä heidän asiamiehensä on vaatinut lastensuojelulta toimenpiteitä.

Esimerkiksi lausunnon liitteenä minulle toimitettuun 19.12.2019 päivättyyn huostaanoton jatkamista koskevaan päätökseen on kirjattu, että lapsen isä on ollut tyytymätön perhekodin ammatilliseen osaamiseen liittyen kirjainten, numeroiden ja englannin kielen opettamiseen lapselle. Päätöksen mukaan isä opettaa itse tuetuissa tapaamisissa lapselle kirjaimia ja numeroita. Samassa päätöksessä lastensuojelu toteaa, että ”lapsi ei osaa ikätasoisesti suomen kieltä ja englannin kielen taito on heikko”, eli lapsen kielitaidon heikentyminen on ollut lastensuojelun tiedossa jo tuolloin.

Saamistani selvityksistä ei ilmene, miten lastensuojelu olisi ottanut työskentelyssään huomioon sen, että vanhemmat ovat esittäneet itse positiivisella tavalla vaihtoehtoja sille, miten lapsen kehitysviivästymää voisi kuroa kiinni ja kielitaitoa edistää, muun muassa tapaamisia lisäämällä. Huostassapidon jatkamista koskevaan päätökseen on kirjattu, että ”vanhemmat kertoivat 5.11.2019 tapaamisessa, että he toivovat lapsen pääsevän kotilomille noin kaksi kertaa viikossa, jotta he voisivat opettaa lapselle lukemista ja kirjoittamista ja näin lapsen mahdolliset kehitysviivästymät saisi kurottua kiinni”.

Myös kantelijoiden asiamies on minulle toimitettujen sähköpostien perusteella useita kertoja muistuttanut lastensuojelua lapsen kielitaidon ylläpitämisestä. Asiamiehen 21.4.2020 sosiaalityöntekijälle lähettämän (kantelun liitteenä olleen) sähköpostiviestin mukaan:

”Koronakriisin aiheuttama poikkeustila voi jatkua pitkälle, joten katsomme, että lapsen parhaaksi on, ettei side vanhempiin katkeaisi. Pyydän myös huomioimaan lastenneurologian maaliskuussa 2020 antama selvitys lapsen tilanteesta. Lapsen englannin kielen taito on lähes kadonnut. Puheterapeutti [nimi] on tutkinut lapsen suomen kielen kehitystä. Englannin kielen suhteen lastenneurologian antaman selvityksen sivulla 1, Suunnitelma-osion 4 kohdassa sanotaan, että lapsen selkeän kehitysviiveen vuoksi häneltä ei ole realistista odottaa englannin kielen taitoa. Pidämme kyseistä kirjausta hyvin vakavana. Korostamme sitä, että Helsingin hallinto-oikeuden 13.9.2019 annettussa päätöksessä tuomari oli kirjannut huolenaiheet liittyen lapsen englannin kielen taidon huomattavaan heikentymiseen. Asiassa ei ole tehty mitään sen vuoksi, että lapsen englannin kielen taito palaisi siihen, mikä hänellä on ollut ennen huostaanottoa. Täytyy muistaa, että lapsen äidinkieli on englanti, eikä suomi. Tällä hetkellä vanhemmat kertovat, etteivät ole tavanneet lasta kuukausiin. Pyydämme toimintasuunnitelman vanhempien ja lasten tapaamisten toteuttamiseksi.”

Asiamiehen yhteydenotoista huolimatta lastensuojelu ei ole ryhtynyt asiassa toimenpiteisiin, vaan perustelee ratkaisuaan olla järjestämättä lapselle englannin kielen opetusta muun muassa maaliskuussa 2020, lapsen ollessa jo noin 6-vuotias, lastenneurologiassa tehdyllä lausunnolla (johon asiamieskin viestissään viittasi), jonka mukaan ”selkeän kehitysviiveen vuoksi lapselta ei ole realistista odottaa englannin kielen taitoa”. Lausunnossa ainoa viittaus englannin kieleen on lause ”englanniksi nimeää oikein muutaman yksittäisen kuvan, mutta pääosin nimeää kuvia ”englanniksi” käyttämällä kuvasta suomenkielisen sanan ensimmäistä sanaa.” Lausunnossa lapsen suomen kielen taito oli arvioitu noin 4-vuotiaan tasolle.

Kyseinen lastenneurologian lausunto on toimitettu minulle kantelun liitteenä. Totean, että tästä lausunnosta ei edellä mainittua lausetta tarkemmin ilmene se, miten lapsen sen hetkistä äidinkielen, eli englannin kielen taitoa olisi testattu tai muuten arvioitu ammattilaisen toimesta, tai oliko lapsen kielitaidon arvioinnissa lastenneurologiassa jotenkin otettu huomioon sitä, että lapsi oli ensimmäiset neljä vuottaan ollut pääsääntöisesti englanninkielisessä vuorovaikutuksessa vanhempansa kanssa. Lausunnossa lapsen kielitaitoa on arvioitu suomen kielen osaamisen kannalta. Tähän viittaa esimerkiksi 19.3.2020 lastenneurologian lausunnossa olevat lauseet ”tällä hetkellä oppimisvalmiuksien tukemisen näkökulmasta suomen kielen tukeminen on ensisijaista. Kehityksellisten haasteiden vuoksi vieraan kielen oppiminen tulee olemaan lapselle iso haaste, eikä tällä hetkellä ole vielä havaittavissa herkkyyuskautta siihen.” Lapsi on kuitenkin kantelun ja saadun selvityksenkin perusteella aloittanut suomen kielen laajamittaisen oppimisen vasta sen jälkeen, kun hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle, suomenkieliseen perhekotiin ja ympäristöön.

Saamissani selvityksissä lapsen englannin kielen taidon tukemisen laiminlyöntiä perustellaan siis sillä, että lapsella on ollut merkittäviä kielellisiä vaikeuksia ja kehitysviivettä. Lastensuojelun minulle toimittamissa asiakirjoissa ei ole kuitenkaan nähtävissä lainkaan pohdintaa siitä, mikä merkitys lapsen äidinkielen ja lapselta vaaditun suomen kielen välisellä ristiriidalla on ollut lapsen oppimisvaikeuksiin. Toisin sanoen, asiakirjoista ei selviä, onko lapsen kehityksen ja kielellisten valmiuksien arvioinnissa otettu huomioon se, että hänen pääasiallinen kommunikointikielensä alun perin on ollut englanti. Epäselväksi jää myös se, onko eri arvioinneissa otettu huomioon se, että perhe asui ensimmäiset vuotensa Suomessa ruotsinkielisessä [- -], josta he muuttivat Vantaalle vuonna 2017.

Minulle lastensuojelun lausunnon liitteenä toimitetussa toisessa, 1.3.2021 päivätyssä lastenneurologian lausunnossa todetaan sen suunnitelmakohdassa, että ”vuosi sitten lapsella todettiin laaja-alainen, vaikea-asteinen kehitysviive. Nyt puhe- ja toimintaterapeutin arvioiden mukaan kehitys on edennyt mukavasti. Kielelliset valmiudet ja taidot vahvistuneet vuoden aikana niin, että on kirinyt ikätovereitaan kiinni eikä puheterapiakuntoutukselle enää ole tarvetta.” Tämäkin lausunto koskee ainoastaan suomen kieltä, eikä englannin kielestä ole tässä lausunnossa yhtään mainintaa.

Minulle toimitetuista asiakirjoista ei ilmene, että tämä lastenneurologian lausunto lapsen suomen kielen kehittymisestä niin paljon, että puheterapia oli voitu lopettaa, olisi johtanut kuitenkin mihinkään sosiaalityöntekijän toimenpiteisiin lapsen englannin kielen opetuksen aloittamisen osalta. Näin on ollut siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijä on esimerkiksi 31.8.2020 kantelijoiden asiamiehelle lähettämässään sähköpostiviestissä todennut, että ”asiakassuunnitelmassa on kirjaus siitä, että ensin pitää suomen kieli saada vahvistettua, jotta englantia pystyy oppimaan ja ylläpitämään.” Lisäksi sosiaalityöntekijä on viestissään todennut, että ”toivottavasti pian kehittyvät taidot, jotta pääsee opiskelemaan englantia”.

Saamieni asiakirjojen perusteella minulle on syntynyt vahva vaikutelma siitä, että lapsen oikeus omaan äidinkieleensä Englantiin ja lapsen äidinkielen tärkeys lapsen identiteetin kehittymiselle on Vantaan lastensuojelun sosiaalityössä sivuutettu. Sen tärkeyttä ja merkitystä lapsen tunne-elämän ja kehittymisen kannalta ei ole siis ymmärretty. Tämä johtopäätökseni siitä, että englantia ei ole ymmärretty lapsen äidinkieleksi, välittyy myöskin aiemmin mainitusta lastenneurologian lausunnosta maaliskuulta 2020, jonka mukaan Englanti olisi lapselle vieras kieli, kun taas Suomi olisi ensisijainen kieli. Minulle toimitetuissa asiakirjoissa ei edellä todetun mukaisesti ole pohdittu ja arvioitu lapsen tilannetta siitä näkökulmasta, että Englanti on hänen varhaislapsuutensa kieli, jonka turvin lapsi on ilmaissut tunteitaan ja ollut vuorovaikutuksessa vanhempansa syntymästään alkaen.

Kantelussa on todettu, että ”lapsen kotikieli on Englanti, mutta lastensuojeluviranomainen on pitänyt tärkeämpänä tukea lapsen suomen kielen kehitystä sillä seurauksella, että lapsi ei pysty enää kommunikoimaan vanhempiansa kanssa”.

Saamieni selvitysten perusteella olen kantelijoiden kanssa tästä asiasta samaa mieltä.

Totean, että saamieni selvitysten mukaan Vantaan lastensuojelu ei ole tosiasiallisesti huolehtinut sijoitetun lapsen kielellisen oikeuksien toteutumisesta. Minulle toimitetuista selvityksistä ei ilmene, että lapselle olisi missään vaiheessa tosiasiallisesti järjestetty mitään englannin kielen opetusta tai muutenkaan mahdollisuutta vahvistaa äidinkieltään esimerkiksi leikin, pelien tai ohjelmien kautta, vaikka tällainen kirjaus löytyy lapsen asiakassuunnitelmasta.

Sijaisperheeseen sijoitettu lapsi on siis jäänyt vaille äidinkieltensä opetusta. Sijoituksen aikana hänen ainoaksi mahdollisuudeksi yrittää ylläpitää äidinkieltään on jäänyt keskimäärin kolmen viikon välein toteutetut kolmen tunnin (myöhemmin kuuden tunnin) pituiset tapaamiset kantelijoiden kanssa.

Kuitenkin, kuten korkein hallinto-oikeuskin on edellä referoidussa ratkaisussaan todennut, ei vastuuta lapsen kielellisen, kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamisesta voida jättää yksin lapsista erossa asuvien vanhempien vastuulle, vaan myös lastensuojelulla on tähän liittyvä positiivinen, aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja toimimisvelvollisuus.

Kuten jo on todettu, lastensuojelu on esittänyt menettelynsä perusteluksi etenkin edellä mainitun lastenneurologian maaliskuussa 2020 tehdyn lausunnon. Lastensuojelu ei ole kuitenkaan antamissaan selvityksissä esittänyt mitään selitystä sille, miksi lapsen englannin kielen taitoa ei ole yritetty ylläpitää ja vahvistaa edes ennen mainittua lastenneurologian lausuntoa, saati sen jälkeen, kun lapsen tilanteen on arvioitu parantuneen, kuten myöhemmässä, 1.3.2021 päivätyssä lastenneurologian lausunnossa oli arvioitu. Kuten edellä on jo todettu, on lapsi ollut Vantaan lastensuojelun päätöksellä sijoitettuna kodin ulkopuolelle jo 5.9.2018 alkaen.

Saamieni selvitysten perusteella en voi pitää hyväksyttävänä sitä, että perheensä ulkopuolelle sijoitetun lapsen äidinkielen opetuksen järjestäminen on täysin laiminlyöty, varsinkin kun kyseessä on yksi maailman valtakielistä, jonka opetusta on mahdollista järjestää eri (lapsen edun mukaisilla) tavoilla laajasti. Lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisestä sekä lapsen kiinnittymisestä kielelliseen taustaansa olisi lain mukaan tullut huolehtia heti sijoituksen alkaessa järjestämällä lapselle vahvaa tukea englannin kielen taidon ylläpitämiseen. Mielestäni tällaisessa tilanteessa olisi tullut myös varmistaa se, että lapsen perhehoitajilla on kykyä käyttää lapsen omaa kieltä. Tarvittaessa perhehoitajille olisi tullut antaa tukea osana tarpeenmukaisen sijaishuollon järjestämistä lapsen oman kielen puhumiseen siten, kuin perhehoitolaissa säädetään.

Kiinnitin vielä huomioitani siihen, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän selvityksessä on lopuksi todettu, että ”sosiaalityöntekijä ja perhekoti toivovat, että jossain vaiheessa voisimme vahvistaa lapsen englannin kielen taitoa. Lapsi aloittaa syksyllä ensimmäisen luokan erityisluokalla vahvalla tuella. Alkusyksystä voisi arvioida, jaksaisiko lapsi englannin kielen kotiopetusta esim. muutaman tunnin viikossa Vantaan sijaishuollon maksamana.”

Selvityksessä viranomaisen siis esittää lapsen äidinkielen vahvistamisen ”toiveekseen”, vaikka asiassa on kysymys viranomaiselle laissa säädetystä velvollisuudesta turvata lapsen kielelliset oikeudet.

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan lastensuojelu on lisäksi pitänyt lapselle riittävänä opetuksena ”muutamaa tuntia viikossa”. Vaikka sinänsä on myönteistä, että asiassa on otettu huomioon lapsen jaksaminen, en voi pitää tällaista etukäteistä tuntimäärän rajoittamista lapsen tarpeisiin nähden perusteltuna.

En voi pitää hyväksyttävänä myöskään sitä, että lastensuojelu on siirtänyt, kuten se on selvityksessään minulle kertonut, järjestämisvastuunsa kielen opetuksen järjestämisessä perhekodille, kun kysymys on nimenomaan viranomaiselle kuuluvasta aktiivisesta toimintavelvollisuudesta.

Pidän Vantaan lastensuojelun laiminlyöntiä lapsen kielellisten oikeuksien tukemisessa vakavana erityisesti vielä senkin takia, että Helsingin hallinto-oikeus on edellä selostetussa ratkaisussaan 13.9.2019 antanut Vantaan kaupungin lastensuojelulle selvän toimintaohjeen sen velvollisuudesta lapsen kielellisten oikeuksien toteuttamisessa. Hallinto-oikeuden ratkaisusta huolimatta Vantaan lastensuojelu ei ole ryhtynyt asiassa toimenpiteisiin.

Totean, että tämä Vantaan lastensuojelun tietoinen velvollisuuksiensa laiminlyönti on johtanut siihen, että kantelijoiden lapsi ei enää pysty kommunikoimaan vanhempiensa kanssa. Tällainen menettely rikkoo räikeästi lapsen lastensuojelulaissa ja myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattua oikeutta pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin.

Lastensuojelun laiminlyönti vaikuttaa tosiasiallisesti lapsen edun vastaisesti myös lastensuojelulaissa säädetyn perheen jälleenyhdistämisen suunnitteluvastuun toteuttamiseen. Palaan tähän kohdassa 3.5.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.3 Yhteydenpidon rajoittaminen ilman päätöksentekoa

Kantelu

Kantelussa esitetään, että lapsen ja hänen vanhempiensa välistä yhteydenpitoa on rajoitettu ilman valituskelpoisen päätöksen tekemistä. Kantelun mukaan päätöstä ei ole tehty, eikä yhteydenpitoa ole lisätty vaatimusten mukaisella tavalla asiamiehen pyynnöistä huolimatta.

Saatu selvitys

Lastensuojelun antaman lausunnon mukaan 19.12.2019 pidetyssä kuulemisessa sosiaalityöntekijät ja vanhemmat pääsivät yhteisymmärrykseen siitä, että tuettuja tapaamisia voitiin pidentää ja tapaamiset siirrettiin vanhempien kotiin, jonka vuoksi uutta yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä ei ollut tarpeellista tehdä tämän jälkeiselle ajalle. Osapuolet pääsivät lausunnon mukaan sopuun myös puheluiden määrän lisäämisestä kahteen kertaan viikossa.

Sosiaalityöntekijän selvityksessä todetaan, että ”vanhemmat kertoivat 19.12.2019 yhteydenpidon rajoittamispäätöksen kuulemistilaisuudessa, etteivät he vastusta sitä, että tapaamiset ovat kolmen viikon välein kuusi tuntia kerrallaan heidän kotonaan [- -]. Vanhemmat suostuivat ainoastaan allekirjoittamaan kuulemiskertomuksen huostaanoton jatkamista koskevassa asiassa.”

Lastensuojelun lausunnossa viitataan asiakaskertomusmerkintään, jonka mukaan vanhemmat olisivat seuraavan kerran 8.4.2021 käydyssä puhelinkeskustelussa tuoneet esille, että he toivovat tapaamisten lisäämistä kertaviikkoiseksi, koska 1,5-vuotias sisarus on ikävöinyt lasta. Lausunnon mukaan 24.5.2021 on tehty uusi yhteydenpidon rajoittamispäätös, jossa vanhempien ja lapsen yhteydenpito on rajattu pysymään samanlaisena, kuin mitä vanhempien kanssa on aikaisemmin yhteisymmärryksessä sovittu. Lausunnon mukaan jo pitkään käytäntönä olleet tapaamiset kolmen viikoin välein edistävät lapsen sijaishuollon tavoitteiden sekä toimivan arjen toteutumista. Lausunnossa todetaan, että vanhempia kuultiin yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä sijaishuollossa 24.5.2021, jolloin he ilmoittivat vastustavansa päätöstä. Vanhemmat kieltäytyivät tällöin allekirjoittamasta kuulemiskertomusta.

Kantelijat ovat valtuuttaneet asiamiehen toimimaan puolestaan, ja asiamies on 21.4.2020 alkaen lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lähettämässään sähköpostiviesteissä vaatinut toimintasuunnitelmaa vanhempien ja lapsen tapaamisten toteuttamiseksi ja yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen tekemistä, jos yhteydenpitoa ei lisätä.

Asiamiehen 21.4.2020 lähettämä sähköposti:

”Pyydän tiedon siitä, onko keväällä 2019 tehty päätös rajoittaa vanhempien ja lapsen välistä yhteydenpitoa jatkettu? Onko asiassa tehty uusi kirjallinen päätös? Mielestäni keväällä 2019 tehty päätös on ollut voimassa 31.12.2019 saakka. Pyydän tiedon tähän asiaan liittyen. Lisäksi pyydän tiedon siitä, miten on ajateltu jatkossa vanhempien ja lapsen tapaamisten toteutuvan?”

[...]

Tällä hetkellä vanhemmat kertovat, etteivät ole tavanneet lasta kuukausiin. Pyydämme toimintasuunnitelman vanhempien ja lapsen tapaamisten toteuttamiseksi. Pyydän vastausta viestini vastaanottamiselle. Pyydän myös, että jatkossa minulle lähetetään tiedoksi asiakirjat ja selvitykset, jotka toimitetaan vanhemmille. Minulla on asianomistajien suostumus pyynnölleni. Voitte tarkistaa asian suoraan vanhemmilta, mikäli katsotte sen tarpeelliseksi.”

Sähköpostiviesteistä ilmenee, että asiamies on uudelleen 10.8.2020 tiedustellut samaa asiaa, koska lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei ollut vastannut 21.4.2020 lähetettyyn sähköpostiin mitään. Asiamies on tällöin lähettänyt kyseisen viestin myös sosiaalityön esimiehelle, joka on lähettänyt lapsen sosiaalityöntekijälle viestin, jossa toteaa asiamiehen edelleen odottavan vastausta huhtikuussa lähetettyyn selvityspyyntöön.

Asiamies on uudelleen vaatinut asiaan vastausta 14.8.2020, ja 26.8.2020 hän on lähettänyt sosiaalityöntekijälle ja sosiaalityön esimiehelle viestin: ”Pyydän välittömästi vastausta. On käsittämätöntä, ettei virkamies vastaa huhtikuussa lähetettyyn sähköpostiviestiin, vaikka olemme muistuttaneet siitä useamman kerran.”

Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä on vastannut asiamiehelle 27.8.2020: ”Huhtikuussa keskustelin kanssasi pitkän puhelun liittyen lähettämäsi s-postiin ja kerroin keskustelevani asiasta myös asianosaisten kanssa. Tapaamiset jatkuivat koronan aikana. Viime viikolla olen lähettänyt sinulle pyytämäsi asiakirjat, toivottavasti ovat jo tulleet.”

Asiamies on samana päivänä 27.8.2020 vastannut sosiaalityöntekijälle seuraavasti:

”Huhtikuussa puhuimme puhelimesta ja lupasit minulle ilmoittaa, miten tapaamisia voidaan järjestää tiheämmin lapsen ja vanhempien välillä eteenkin huomioiden, että lapsen englannin kielen taito on lähes kadonnut. Olen vastaanottanut ainoastaan asiakassuunnitelman ja neurologin lausunnon lapseen liittyen. En ole edelleenkään (en suullisesti eikä kirjallisesti) vastaanottanut tiedon siitä, millä perusteella (virallinen ja valituskelpoinen päätös) lapsen ja vanhempien tapaamisia on rajoitettu myös vuonna 2020? Pyydän välittömästi tiedon siihen liittyen. Pyydän myös huomioimaan, ettei ole lapsen edun mukaista, että lapsi oppisi puhumaan ainoastaan suomen kieltä. Lapsen äidinkieli on englanti. Lapsi ja biologiset vanhemmat puhuvat keskenään englantia. Miten tämä asia on huomioitu, kun olette laatineet uuden asiakassuunnitelman lapselle?”

Minulle toimitetuista sähköpostiviesteistä ilmenee, että sosiaalityöntekijä on 31.8.2020 vastannut asiamiehelle seuraavasti:

”Yhteydenpitoa ei ole rajoitettu, kuulemistilaisuudessa vanhemmat sanoivat, että kys. päätöstä ei ole tarpeen tehdä, sillä suostuivat yhteiseen suunnitelmaan. Asiakassuunnitelmassa kirjaus siitä, että ensin pitää suomenkieli saada vahvistettua, jotta englantia pystyy oppimaan ja ylläpitämään. Vanhemmat ymmärsivät tämän neuvottelussa [- - -]. Toivottavasti pian kehittyvät taidot niin pääsee opiskelemaan englantia.”

Asiamies on vastannut sosiaalityöntekijän viestiin samana päivänä 31.8.2020 seuraavasti:

”Vanhemmat haluavat tavata lasta vähintään kerran viikossa. He ovat ilmaisseet tahtonsa useamman kerran minulle. Se, että he haluavat tehdä yhteistyötä kanssanne, ei tarkoita sitä, että he vapaaehtoisesti luopuisivat heidän oikeuksistaan. Lisäksi asiassa tulisi huomioida lapsen etu. Miksi lapsen etu on se, että hän tapaa vanhempiansa vain kerran kolmessa viikossa? Pyydän, että asiassa tehdään välittömästi valituskelpoinen päätös taikka vaihtoehtoisesti lapsen ja vanhempien välisiä tapaamisia jatketaan kerran viikossa. Suomen kielen taito ei ole itseisarvo, vaan asiassa tulisi huomioida lapsen tausta ja kulttuuri. Molemmat vanhemmat ovat afrikkalaistaustaisia, eivätkä he puhu Suomea. Miten tämä asia on huomioita lapsen asiakassuunnitelmassa? Eikö lastensuojelun tehtävänä ole perheen jälleenyhdistyminen? Miten perhe voi yhdistyä, mikäli heillä ei ole yhteistä kieltä?”

Sosiaalityöntekijä ei ole vastannut tähän asiamiehen sähköpostiin, eikä päätöstä yhteydenpidon rajoittamisesta asiamiehen nimenomaisista vaatimuksista huolimatta ole edelleenkään tehty.

Minulle toimitettujen sähköpostiviestien perusteella asiamies on jälleen ollut yhteydessä sosiaalityöntekijään 2.4.2021 (siis vuosi sen jälkeen, kun päätöstä yhteydenpidon rajoittamisesta on ensimmäisen kerran vaadittu) ja todennut, ettei ole koskaan saanut vastausta 31.8.2020 lähettämäänsä viestiin. Sähköpostin mukaan:

”En ole ikinä saanut sinulta enää vastausta, vaikka olen sitä myös puhelimitse pyytänyt. Tietojeni mukaan lapsi näkee äitiä, isää ja sisarusta edelleen 1 kerran kuukaudessa. Vaikka kyseessä on afrikkalaistaustainen perhe, on heillä myös oikeus perhe-elämän suojaan. Tämä sinun toimintasi on vakavasti vaikuttanut lapsen kehittymiseen sekä hänen oikeuteensa pitää yhteyttä perheensä kanssa. Et ole antanut uutta valituskelpoista päätöstä, vaikka sitä elokuussa 2020 pyysin. Asiassa olisi tullut antaa kirjallinen päätös 1.1.2020 lukien.”

Sosiaalityöntekijä on sähköpostiviestien perusteella vastannut asiamiehen edellä lainattuun sähköpostiin 6.4.2021 seuraavasti:

”Kuten tuossa ketjussa aikaisemminkin kirjoitin, ei ole tehty yhteydenpidon rajoittamispäätöstä, sillä siihen ei ole ollut tarvetta. Ed. rajoittamispäätös raukesi jo itsekseen, sillä tapaamiset siirrettiin tapaamispaikasta kotiin ja uuden rajoittamispäätöksen kuulemistilaisuudessa vanhemmat sanoivat, että ei tarvitse tehdä mitään rajoittamispäätöksiä, sillä vanhemmat kertoivat, että pitkät päivätapaamiset kotona sopii heille. Yhteistyöni sujuu hyvin vanhempien kanssa ja lisäksi vanhempien ja perhekodin välillä. Tapaamiset on saatu sovittua siten, että ei ole ristiriitaa/eri näkemystä. Vanhemmat ovat kiitelleet minua ja perhekotia.”

Sosiaalityöntekijän minulle antaman selvityksen mukaan: ”lakimiehen 2.4.2021 lähettämän sähköpostin jälkeen sosiaalityöntekijä otti yhteyttä 6.4.2021 vanhempiin ja kertoi, että lakimiehen sähköposti sisältöineen tuli sosiaalityöntekijälle yllätyksenä. Sosiaalityöntekijä kysyi vanhemmilta, onko jotain asiaa, mistä vanhemmat eivät ole uskaltaneet tai osanneet avoimesti kertoa sosiaalityöntekijälle? Vanhemmat vastasivat, että haluaisivat tavata jatkossa lasta kerran viikossa, sillä pikkusisarus kaipaa lasta ja itkee paljon hänen peräänsä. Vanhempien kanssa sovittiin, että on tärkeä jutella nyt näistä asioista yhdessä. Sovimme samalla vanhemmille palaveriajan sijaishuoltoon 24.5.2021, jotta voimme keskustella yhteydenpidosta, lapsen asioista sekä tehdä mahdollisesti päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta, jos emme pääse yhteisymmärrykseen.”

Arviointini

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hallintolain 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti. Kirjallisesta päätöksestä on ilmentävä päätöksen tehnyt viranomainen tai muu taho sekä päätöksen tekemisen ajankohta. Tämän lisäksi päätöksestä on käytävä ilmi asianosaiset, joihin päätös välittömästi kohdistuu sekä päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu tai miten asia muutoin ratkaistu.

Hallintolain 54 §:n mukaan viranomaisen on annettava tekemänsä päätös viipymättä tiedoksi asianosaiselle ja muulle tiedossa olevalle, jolla on oikeus hakea siihen oikaisua tai muutosta valittamalla.

Lastensuojelulain 62 §:n mukaan yhteydenpidosta sovitaan asiakassuunnitelmassa tai muutoin. Mikäli yhteydenpidon toteuttamisesta ei päästä sopuun, on asiassa tehtävä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.

Erityisesti kun asianosainen on vaatinut päätöksen tekemistä, ei viranomainen voi laiminlyödä päätöksentekovelvollisuuttaan.

Lastensuojelulain 89 §:n mukaan yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä saa valittaa hallinto-oikeuteen.

Totean, että edellä selostettujen asiamiehen ja sosiaalityöntekijän välisten sähköpostiviestien perusteella yhteydenpidosta yhteisymmärrykseen pääseminen lapsen vanhempien kanssa lastensuojelun lausunnossa esittämällä tavalla ei pidä paikkaansa.

Minulle toimitetun asiakirjaselvityksen perusteella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja sosiaalityön esimiehen on täytynyt olla tietoinen asiamiehen yksiselitteisesti esittämistä lapsen ja hänen vanhempiensa väliseen yhteydenpitoon liittyvistä vaatimuksista viimeistään 21.4.2020 alkaen, jolloin asiamies on ollut yhteydessä sosiaalityöntekijään sekä sähköpostitse, että puhelimitse. Tätä ennenkin 19.12.2019 järjestetyssä kuulemisessa kantelijat ovat jättäneet allekirjoittamatta kuulemiskertomuksen, joka osaltaan voi viitata siihen, ettei asiassa ole ollut ainakaan täyttä yhteisymmärrystä.

Edellä mainituista seikoista huolimatta lastensuojelun minulle toimittamissa lausunnossa ja sosiaalityöntekijän selvityksessä on esitetty, että yhteydenpidosta olisi päästy yhteisymmärrykseen, eikä rajoittamispäätöstä sen takia ole tehty. Asiassa jää epäselväksi se, millä tavalla kantelijoiden, jotka eivät osaa suomen kieltä, kanssa asiasta on keskusteltu ja onko kantelijoille tosiasiasa kerrottu heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n tarkoittamalla tavalla. Positiivista on, että asiakirjojen perusteella paikan päällä tapaamisissa on yleensä ollut englannin kielen tulkki ja lastensuojelu on käännettänyt vanhemmille ainakin joitakin asiakirjoja englanniksi.

Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella en voi päätyä muuhun johtopäätökseen kuin siihen, että lastensuojelu on toiminnassaan sivuuttanut ja jättänyt huomioon ottamatta kantelijoiden valtuuttaman asiamiehen esittämät yksilöidyt ja perustellut vaatimukset ja on tietoisesti laiminlyönyt lastensuojelulaista ilmenevän velvollisuutensa tehdä asiassa valituskelpoinen yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.

Totean, että päätöksentekoon olisi tullut ryhtyä heti asiamiehen 21.4.2020 lähettämän sähköpostin perusteella, tai ihan viimeistään asiamiehen 31.8.2020 lähettämän sähköpostin jälkeen, jolloin lastensuojelulla ei enää ole voinut olla mitään epäselvyyttä erimielisyydestä vanhempien ja lastensuojelun välillä. Sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan ole edes vastannut asiamiehen sähköpostiin, eikä ole tehnyt asiassa valituskelpoista päätöstä.

Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös on lopulta tehty 24.5.2021, eli noin vuoden ja kuukauden kuluttua asiamiehen ensimmäisestä yhteydenotosta.

Pidän tapahtunutta menettelyvirhettä, eli kirjallisen päätöksen tekemisen laiminlyöntiä, perustuslaissa perusoikeutena turvattu oikeusturvan kannalta vakavana. Päätöksen tekemisellä on merkitystä erityisesti asianosaisen mahdollisuuksiin reagoida päätökseen ajantasaisesti hakemalla siihen muutosta tai päätöksen täytäntöönpanon keskeyttämistä.

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttäminen tarkoittaa lapsen perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvattujen perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista. Korostan, että yhteydenpidon rajoittamista koskevalla päätöksellä puututaan voimakkaasti lapsen ja hänen vanhempiensa oikeuksiin. Tämän takia asianosaisille on taattava tehokkaat ja tosiasialliset mahdollisuudet oikeussuojakeinojen käyttämiseen.

Totean, että kun yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä ei ole tehty yli vuoteen sen jälkeen, kun sitä on vaadittu, tarkoittaa se, että kantelijat ovat tosiasiallisesti menettäneet mahdollisuutensa tänä aikana hakea yhteydenpidon rajoittamiseen muutosta tai täytäntöönpanonkieltoa hallinto-oikeudelta.

Se, että lapsen ja hänen vanhempiensa välistä yhteydenpitoa on tosiasiallisesti rajoitettu, ja vielä ilman päätöksentekoa, on vaikuttanut myös lapsen kielellisten valmiuksien kehittymiseen. Kuten olen jo todennut, lapselle kuuluvan yhteydenpito-oikeuden edistämiseksi on merkitystä myös perheen jälleenyhdistämistavoitteen näkökulmasta. Tässäkin mielessä viranomaisella on korostettu velvollisuus erimielisyystilanteessa tehdä päätös ilman aiheetonta viivästystä.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.4 Yhteydenottoihin vastaaminen ja asiakirjapyynnöt

Kantelusta ja saamistani selvityksistä ilmenee, ettei kantelijoiden asiamiehen toistuviin viesteihin ja pyyntöihin ole vastattu ollenkaan tai niihin on vastattu huomattavalla viiveellä. Mielestäni asiassa on toimittu lainvastaisesti.

Hallintolain hyvää hallintoa koskevat säännökset edellyttävät, että viranomainen vastaa sille esitettyihin sen toimialaan kuuluviin asiallisiin kysymyksiin ja tiedusteluihin, hakemuksiin ja vaatimuksiin ilman aiheetonta viivästystä. Viranomaisen on myös ilmoitettava, mikäli vastauksen antaminen viivästyy.

Asiamiehen lastensuojelulle lähettämässä viesteissä on ollut kysymys lapsen ja hänen vanhempiensa välisestä yhteydenpidosta, johon on liittynyt myös lapsen kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin liittyviä seikkoja. Kysymys on ollut myös perustuslaissa säädettyjen oikeuksien, kuten muutoksenhakuoikeuden käyttämisestä.

Saamani selvityksen perusteella lastensuojelu ei ole vastannut asiamiehen toistuviin kysymyksiin ja pyyntöihin. Katson, että viesteihin vastaamatta jättäminen on vakavasti vaarantanut asianosaisten oikeuksien toteutumista, muun muassa viivästyttämällä päätöksentekoa ja siihen liittyvää oikeutta hakea muutosta.

Asiamies on 21.4.2020 alkaen lisäksi pyytänyt lastensuojelulta toistuvasti asiakirjoja. Sosiaalityöntekijä on 27.8.2020 lähettämässään viestissä todennut: ”Viime viikolla olen lähettänyt sinulle pyytämäsi asiakirjat, toivottavasti ovat jo tulleet”.

Saadun selvityksen perusteella kyseisten asiakirjojen toimittaminen on siis kestänyt yli neljä kuukautta. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan asiakirjapyynnöt on kuitenkin toteutettava korkeintaan neljän viikon määräajassa. Asiassa on tältäkin osin toimittu lainvastaisesti.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.5 Perheen jälleenyhdistämisen suunnittelu ja asiakassuunnitelmat

Vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma

Lastensuojelulain 30 §:n 4 momentin mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelmassa on arvioitava muun palvelutarpeen arvioinnin lisäksi myös, millä tavoin vanhemmille järjestettävän erityisen tuen avulla voidaan edistää perheen jälleenyhdistämistä. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Saman säännöksen 3 ja 4 momenttien mukaan, jos sosiaalihuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä taikka asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta. Jos on kysymys asiasta, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, on tulkitsemisesta ja kääntämisestä huolehdittava siten kuin hallintolain (434/2003) 26 §:ssä säädetään.

Kantelun mukaan lastensuojelu ei ole tehnyt vanhemmuutta tukevia asiakassuunnitelmia vanhemmille.

Minulle toimitetussa sosiaalityöntekijän selvityksessä on myönnetty, että vanhemmille ei ole tehty erillistä asiakassuunnitelmaa. Selvityksen mukaan ”sosiaalityöntekijä keskusteli 24.5.2021 vanhempien kanssa oman asiakassuunnitelman/kuntoutussuunnitelman puuttumisesta. Molemmat vanhemmat kertoivat, että he pärjäävät omillaan, heidän asiansa ovat hyvin eikä oman asiakassuunnitelman tekemiseen ole tarvetta.”

Arviointini

Totean, että vanhemmuutta tukevassa asiakassuunnitelmassa kuvataan vanhempien tarpeita ja sellaisia suunnitelmallisen taloudellisen tuen, palvelujen ja sosiaalityön järjestämisen keinoja, joilla pyritään vanhempien kanssa yhdessä työskennellen huostaanoton lopettamiseen. Kysymys on siis osaltaan perheen jälleenyhdistämisen edellytysten määrittelystä.

Lapsen edun toteutumisen kannalta on erityisen tärkeää, että lapsen vanhemmat tietävät minkälaisia vanhemmuutta tukevia palveluja ja tukitoimia heille voitaisiin järjestää, ja miten esimerkiksi heidän oma käyttäytymisensä tai muu menettelynsä mahdollisesti vaikuttaa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamiseen. Asiakassuunnitelma ja sen laatiminen yhdessä vanhempien kanssa toteuttaa myös vanhempien laissa säädettyä oikeutta saada asiassaan neuvoja ja tietoja.

Minulle toimitetuista asiakirjoista ei selviä, onko kantelijoille kerrottu sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain edellyttämällä tavalla siitä, mitä erillinen vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelman laatiminen olisi tässä tapauksessa tosiasiasa tarkoittanut. Kantelijat eivät nähtävästi olleet ymmärtäneet, mitä asiakassuunnitelmalla tarkoitetaan ja mitä hyötyä siitä voisi heille olla heidän vastauksensa sosiaalityöntekijän asiasta kysyessä ollessa ”pärjäämme omillamme”. Saadusta selvityksestä ei myöskään käy ilmi, miksi lastensuojelu ei ole ryhtynyt laatimaan vanhemmille asiakassuunnitelmia heti lapsen sijoituksen alussa. Selvityksen perusteella lastensuojelu on keskustellut asiakassuunnitelmasta vanhempien kanssa vasta tässä kanteluasiassa lähettämäni selvityspyynnön jälkeen.

Saamieni asiakirjojen perusteella katson, että erityisesti kantelijoiden olosuhteissa vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman tekeminen olisi ollut lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla tarpeellista. Suunnitelmassa olisi voitu arvioida niin perheen jälleenyhdistämisen tavoitteita ja keinoja, kuin myös sitä tarpeellista tukea, jota vanhemmat olisivat voineet saada sosiaalihuollosta tai muun viranomaisen toimesta (sosiaalihuoltolain tarkoittama monialainen yhteistyö). Katson, että asiassa on laiminlyöty lastensuojelulaissa säädetty velvollisuus vanhemmuutta tukevan suunnitelman tekemiseen.

Palaan vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman tekemisen merkitykseen vielä jäljempänä kohdassa 3.6.

Lapsen asiakassuunnitelmat

Lastensuojelulain 30 §:ssä säädetään lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta. Säännöksen mukaan suunnitelmaan kirjataan, muun muassa, miten lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta hänen vanhempiensa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan ja miten samalla otetaan hänen etunsa mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Lastensuojelulain 47 §:n mukaan huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja se pitää lopettaa, kun huostaanoton edellytykset eivät enää täyty. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Edellä sanottu tarkoittaa, että huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi toimenpiteeksi, jonka jatkumisen edellytyksiä on arvioitava säännöllisesti.

Lastensuojelulain 4 §:n 3 momentissa on säädetty sijaishuollon järjestämisen keskeiseksi tavoitteeksi perheen jälleenyhdistäminen. Tämä merkitsee sitä, että tavoite perheen jälleenyhdistämisestä on oikeudellinen seikka, joka on aina otettava lastensuojelun työskentelyssä huomioon.

Kantelussa tuotiin esille, että perheen jälleenyhdistämistä ei ole suunniteltu lapsen asiakassuunnitelmassa.

Minulle lausunnon liitteenä toimitetussa 20.6.2020 päivätyssä lapsen asiakassuunnitelmassa todetaan, että ”tällä hetkellä perheen jälleenyhdistäminen ei ole ajankohtaista eikä realistista. Lapsella alkaa tiivis kuntoutus (puhe- ja toimintaterapia, esikoulun tuki) arjen tuen lisäksi. Perhehoito lapsen edun mukaista.”

Lapselle 24.5.2021 tehtyyn asiakassuunnitelmaan on kirjattu ”sijoituksen arvioitu kesto ja perheen jälleenyhdistäminen” -kohtaan: ”huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Perheen jälleenyhdistäminen ei ole ajankohtaista eikä realistista. Lapsi on vaativaa monialaista kuntoutusta tarvitseva pieni poika, jolla on ensisijaista saada korvaavia kokemuksia ja mahdollisuuksia kiinnittyä ja kiintyä sijaishuoltopaikkaan. Asumisolojen ja arjen pysyvyys on ensisijaisen tärkeää ja työn keskiössä.”

Arviointini

Kuten kirjauksista ilmenee, ei kumpaankaan asiakassuunnitelmaan sisälly lastensuojelulaissa tarkoitettua suunnitelmaa perheen jälleenyhdistämisestä, vaan suunnitelmissa on pelkästään todettu, että perheen jälleenyhdistäminen ei ole ”ajankohtaista tai realistista”.

Koska kyseisen lauseen jälkeen suunnitelmissa on viitattu lapsen kuntoutuksen tarpeeseen, on se ilmeisesti nähty perheen jälleenyhdistämiseen liittyvänä seikkana. Suunnitelmissa ei kuitenkaan ole perusteltu sitä, miksi lapsen kuntoutuksen tarve olisi perheen jälleenyhdistämisen suunnittelua estävä seikka. Suunnitelmissa ei ole myöskään tuotu esille niitä edellytyksiä, joilla vanhemmat voisivat omalla toiminnallaan vaikuttaa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteutumiseen tai sen suunnitteluun.

Pidän lapselle laadittuja asiakassuunnitelmia perheen jälleenyhdistämisen suunnittelemisen osalta puutteellisina.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoite

En ota tässä päätöksessäni kantaa siihen, tulisiko lapsen huostaanotto lopettaa ja perheen jälleenyhdistäminen toteuttaa, sillä sen arviointi kuuluu viime kädessä tuomioistuimen toimivaltaan. Arvioin asiaa vain siltä kannalta, mitä toimia lastensuojelulaki edellyttää lastensuojelulta perheen jälleenyhdistämistavoitteeseen liittyen.

Kantelun mukaan lastensuojelu ei siis ole suunnitellut perheen jälleenyhdistämistä ja vanhempien vanhemmuuden tukemista. Edellä on jo todettu, että suunnitelmaa perheen jälleenyhdistämisestä ei sisälly lapsen asiakassuunnitelmaan. Koska vanhemmille ei ole tehty omia asiakassuunnitelmia, ei perheen jälleenyhdistämistä ole niissäkään suunniteltu.

Sosiaalityöntekijän minulle antamassa selvityksessä todetaan perheen jälleenyhdistämisestä seuraavaa: ”Sosiaalityön keskiössä on lapsen tarpeet, kuntoutus ja etu. Perheen jälleenyhdistäminen ei ole ajankohtaista ja se on kerrottu avoimesti myös vanhemmille. Lapsi tarvitsee tiivistä kuntoutusta arjen tuen lisäksi. Lapsella on hoitosuhde Lahden sairaalassa neurologian poliklinikalla, jossa seurataan lapsen kehitystä ja tuen tarvetta.”

Sosiaalityöntekijän selvityksessä ei todeta perheen jälleenyhdistämisestä muuta. Myöskään sosiaalityöntekijän selvityksessä ei esitetä perusteluja sille, miksi lapsen kuntoutustarve estää perheen jälleenyhdistämisen suunnittelun.

Vantaan lastensuojelun antamassa lausunnossa todetaan tähän liittyen, että ”sosiaalityöntekijän selvityksestä käy ilmi, että huostassapidon jatkamisen edellytyksiä on arvioitu lapsen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä vuonna 2020 ja 2021. Sosiaalityöntekijän näkemyksen mukaan perheen jälleenyhdistäminen ei ole ollut ajankohtaista tai realistista, koska lapsi tarvitsee vahvaa erityistukea ja kuntoutusta, eikä perheessä ole havaittu sellaista pysyvää ja vakiintunutta muutosta, jonka perusteella lapsen edun toteutuminen kotona voitaisiin varmistaa.”

Saamistani asiakirjoista ei ilmene, mikä on lausunnossa esitetty ”sellainen pysyvä ja vakiintunut muutos”, jota kantelijoilta edellytetään.

Lastensuojelun minulle antamassa lausunnossa edelleen todetaan, että ”vanhemmat ovat toistuvasti kieltäytyneet sosiaalihuollon tarjoamasta tuesta, eikä äiti ole suostunut psykiatriseen hoitoon, jonka Vantaan kaupungin lastensuojelu on nähnyt välttämättömänä perheen jälleenyhdistämisen kannalta.” Lausunnon mukaan ”liitteenä olevista selvityksistä käy myös ilmi, etteivät vanhemmat ole tunnistaneeet lapsen erityistarpeita, painostaen lasta asioihin, joihin hän ei kehitysviiveensä takia vielä kykene.”

Arviointini

Totean, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on ryhdyttävä perheen jälleenyhdistämiseen tähtääviin toimenpiteisiin heti, kun se on lapsen edun kannalta mahdollista. Perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta ja sen edellytyksiä on arvioitava lapsen asiakassuunnitelmassa. Lapsen asiakassuunnitelmaan on kirjattava, millä edellytyksillä perheen jälleenyhdistämistä voidaan suunnitella ja mitä tukitoimia ja palveluja lapselle ja hänen vanhemmilleen voidaan järjestää, jotta tavoite perheen jälleenyhdistämisestä voisi toteutua.

Korostan, että lapsen ja hänen vanhempiensa välisen suhteen tukeminen ja ylläpitäminen on olennainen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamiseksi. Viittaan tässä edellä kohdassa 3.2 esitettyyn. Lasta ei saa lastensuojelun toimenpiteillä vieraannuttaa vanhemmistaan.

Lastensuojelu on esittänyt minulle toimittamassaan lausunnossa erilaisia perheen jälleenyhdistämiseen liittyviä seikkoja ja muun muassa todennut, että huostassapidon jatkamista olisi säännöllisesti arvioitu asiakassuunnitelmista. Totean, että minulle toimitetuista lapselle laadituista asiakassuunnitelmista ei kuitenkaan löydy kirjauksia siitä, miten huostassapidon jatkamisen edellytyksiä olisi arvioitu siten, kuin lastensuojelu lausunnossaan minulle on ilmoittanut. Nähdäkseni asiakassuunnitelmissa esiintyvä yksittäinen lause ”huostaanotto on voimassa toistaiseksi” ei ole osoitus siitä, että huostaanoton jatkamisen edellytyksiä olisi ajantasaisesti arvioitu suunnitelmassa.

Asiakirjoista (mm. päätös huostassapidon jatkamisesta) ilmenee, että kantelijoille on eri tilanteissa luvattu, että lapsen kokonaistilannetta ja perheen jälleenyhdistämistä arvioidaan säännöllisesti. Saamani selvityksen perusteella perheen jälleenyhdistämisestä ei ole kuitenkaan tosiasiallisesti tehty mitään suunnitelmaa eikä asiakirjoista käy ilmi, että asiaa olisi 19.12.2019 tehdyn huostassapidon jatkamista koskevan päätöksen jälkeen (ainakaan dokumentoidusti) arvioitu.

Lastensuojelun lausunnossa viitataan siihen, että kantelijat olisivat kieltäytyneet tarjotuista tukitoimista. Asiakirjoista ei kuitenkaan tarkemmin ilmene, milloin, miten ja missä asioissa kieltäytyminen olisi tapahtunut. Sitä vastoin lapselle 21.5.2021 laaditusta asiakassuunnitelmasta ilmenee, että vanhemmilta oli kysytty, "voisiko sosiaalityöntekijä olla jossain apuna ja laaditaanko vanhemmille vielä erillinen asiakassuunnitelma." Tähän vanhemmat olivat vastanneet "siihen ei ole tarvetta" ja että he " pärjäävät omillaan." Nähdäkseni ainakaan edellä todettua ei voida pitää "tukitoimista kieltäytymisenä" ottaen huomioon kysymyksen asettelu ja sen, ettei sosiaalityöntekijä ole kirjauksen perusteella tarjonnut vanhemmille mitään konkreettisia tukitoimia.

Huomioni kiinnittyi vielä siihen, että lastensuojelun lausunnossa esitetyt "esteet" perheen jälleenyhdistämisen suunnittelemisen aloittamiselle näyttävät mielestäni olevan ennemminkin kuvauksia kantelijoiden yksilöllisistä tuen tarpeista, jotka tulisi ottaa huomioon sosiaalityötä tehtäessä. Minulle toimitettujen asiakirjojen perusteella lastensuojelu ei ole kuitenkaan tarjonnut kantelijoille mitään tukea näihin sen tiedossa olleisiin tuen tarpeisiin. Nämä olisivat mielestäni olleet olennaisia seikkoja myös perheen jälleenyhdistämisen suunnittelun näkökulmasta.

Totean, että perheen jälleenyhdistämisen suunnittelemisen on lastensuojelulaista ilmenevä velvollisuus. Perheen jälleenyhdistämistä on suunniteltava yhteistyössä perheen kanssa.

Totean, että lastensuojelu on laiminlyönyt velvollisuutensa suunnitella perheen jälleenyhdistämistä siten kuin lastensuojelulaissa tarkoitetaan.

Toimenpiteeni ilmenevät kohdasta 4.

Päätöksenteon perusteena olevien seikkojen ajantasaisuus

Asiaa tutkiessani huomioni kiinnittyi myös siihen, että lastensuojelun minulle 29.6.2021 antamassa lausunnossa vedotaan perheen jälleenyhdistämisen suunnittelemisen esteenä osaltaan siihen, että lapsen äiti ei ole suostunut psykiatriseen hoitoon, jonka Vantaan kaupungin lastensuojelu on nähnyt välttämättömänä.

Lastensuojelun minulle toimittamissa asiakirjoissa ei ole kuitenkaan tuotu esille sitä, milloin ja kuka terveydenhuollon ammattihenkilö olisi arvioinut perheen äidin tarvetta psykiatriseen hoitoon. Tältä osin totean, että henkilön psykiatrisen hoidon tarpeen arviointi kuuluu lääkärille. Sosiaalityöntekijä ei voi tällaista arviointia tehdä.

Havaitsin asiakirjoista, että ainoastaan erikseen hankkimani Helsingin hallinto-oikeuden huostaanottopäätöksen 13.9.2019 perusteluissa on mainittu äidin terveydentilaan liittyvä terveydenhuollon ammattihenkilön (akuuttipsykiatrian poliklinikan erikoislääkäriin) lausunto, joka on päivätty 14.9.2018. Muutoin äidin terveydentilaa koskevia mainintoja löytyy minulle toimitetuista asiakirjoista 19.12.2019 laaditusta huostaanoton jatkamista koskevasta päätöksestä, jonka mukaan vanhemmat ovat kertoneet äidin voivan hyvin, ja että hänen lääkityksensä ja hoitokontaktinsa ovat päättyneet. Päätöksessä lisäksi viitataan edellä mainitun hallinto-oikeuden päätöksessä esitettyihin huostaanoton perusteisiin, joissa kuvataan lapsen äidin psyykkisen voinnin vaihdelleen. Havaitsin, että Helsingin hallinto-oikeuden huostaanottopäätöksessä listatut muut asiaan vaikuttaneet kirjalliset selvitykset ovat päivättyjä lähinnä vuodelle 2018 ja alkuvuoteen 2019.

Uusin maininta lapsen äidin terveydentilaan liittyen löytyy lapsen 21.5.2021 päivätystä asiakassuunnitelmasta, johon on kirjattu, että ”äidillä ei kontaktia psykiatrian poliklinikalle/lääkärille, kertoo edelleen, ettei tarvetta”. Asiakassuunnitelmasta ei ilmene, että lastensuojelu olisi asiakassuunnitelmanneuvottelun yhteydessä edellyttänyt tai vaatinut äidiltä psykiatrista kontaktia. Asiakirjojen perusteella jää epäselväksi, selvitetiinkö lapsen äidin kanssa missään vaiheessa esimerkiksi sitä, oliko hoitosuhde päätynyt esimerkiksi sen takia, että hänen hoidostaan vastuussa ollut lääkäri olisi katsonut, ettei hoitosuhteen jatkumiselle ollut enää tarvetta.

Perheen jälleenyhdistämisen osalta lastensuojelun minulle 29.6.2021 antaman lausunnon johtopäätökset perustuvat siis edellä kuvatusti vanhoihin, lähinnä vuosien 2018 ja 2019 aikaisiin asiakirjoihin ja olosuhteisiin. Lausunnossa jätetään tuomatta esille se, mikä perheen tilanne on ollut tämän jälkeen ja erityisesti lausuntoa kirjoittaessa. Mikäli ajantasaista arviointia perheen tilanteesta ja tuen tarpeista on tehty, ei siitä ainakaan ole esitetty minulle asiakirjanäyttöä.

Totean, että lastensuojelutyössä on aivan olennaista perustaa päätökset ja muu työskentely asiakasperheen kanssa ajantasaisiin ja todennettuihin tietoihin perheen sen hetkisestä tilanteesta. Historiatietoja voidaan käyttää päätösten perusteina vain siltä osin, kuin ne ovat tosiasiallisesti edelleen olennaisia ja asiaan vaikuttavia tietoja lapsen edun toteutumisen kannalta.

Korostan erikseen vielä sitä, että hyvän hallinnon periaatteet ja erityisesti perustuslain 21 §:ssä säädetyt oikeusturvan takeet edellyttävät, että viranomaisen pystyy perustelemaan päätöksensä tai muun ratkaisunsa objektiivisella ja luotettavalla tavalla. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että viranomaisen on pystyttävä myös jälkikäteen selvittämään ratkaisuunsa vaikuttaneet tosiseikat.

Totean, että viranomaisen asiakirjoihin sisältyvien merkintöjen on oltava oikeita, asiaan vaikuttavia, yksiselitteisesti laadittuja eivätkä ne saa aiheuttaa sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien kaventumista tai väärinymmärryksiä. Viranomaisella on velvollisuus aina hankkia ajantasainen tieto työskentelynsä ja päätöksentekonsa perusteeksi. Totean vielä yleisesti sen, että todentamattomien johtopäätösten esittäminen ja niiden toistaminen vuodesta toiseen asiakirjoissa saattaa johtaa asiakkaan edun vastaiseen tai virheelliseen lopputulokseen. Sama pätee myös silloin, jos todennettuja johtopäätöksiä tai kirjauksia toistetaan asiakirjoissa pitkän aikaa sen jälkeen, kun kyseinen asia tai olosuhde on muuttunut tai asia ei muutoin ole enää ajankohtainen ja asiaan vaikuttava.

3.6 Kantelijan erityisen haavoittuva asema

Havaitsin vielä kantelukirjoituksesta, että toinen kantelijoista on tunnustettu ihmiskaupan uhriksi. Ihmiskaupassa on kysymys vakavasta rikollisuudesta, jonka uhriksi joutumisen henkiset vaikutukset ulottuvat uhrin koko perheeseen.

Pyysin Vantaan lastensuojelulta erikseen selvitystä siitä, miten asiassa on tehty vanhempien ja lapsen kanssa monialaista yhteistyötä ja miten lapsen äidin tausta ihmiskaupan uhrina on otettu työskentelyssä huomioon.

Sosiaalityöntekijän selvityksessä on tältä osin vain todettu, että ”vanhempien taustat ihmiskaupan uhreina näkyvät sekä monitahoisen problematiikan laaja-alaisena ymmärtämisenä että suorassa asiakastyössä vanhempien kunnioittavana puhetapana ja avoimuutena.”

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen ja minulle toimitettujen asiakirjojen perusteella en ole voinut havaita, että lastensuojelu olisi millään tavalla tosiasiasa ja konkreettisin teoin huomionut perheen äidin haavoittuvaa asemaa ihmiskaupan uhrina ja hänen tästä syystä mahdollisesti tarvitsemia välttämättömiä sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuja tukitoimia.

Saamastani selvityksestä ei myöskään ilmene, että kantelijan haavoittuva asema olisi vaikuttanut Vantaan lastensuojelussa esimerkiksi siihen, millä tavoin kantelijaa olisi neuvottu ja selvitetty hänelle kuuluvia oikeuksia sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n edellyttämällä tavalla, tai että asia olisi jotenkin otettu huomioon lasta koskevassa asiakassuunnitelmassa. Tässä yhteydessä tuon esille myös sen, että kantelun mukaan kantelijan luku- ja kirjoitustaito on heikkoa, eikä kantelija puhu suomea.

Kuten olen edellä arvioinut, olisi erityisesti kantelijoiden olosuhteissa vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman tekeminen ollut lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla tarpeellista. Oma merkityksensä asiassa on lisäksi ollut sillä, että äiti on joutunut ihmiskaupan uhriksi ja että lastensuojelu on ollut asiasta tietoinen.

Korostan, että ihmiskaupan uhrilla on erityinen oikeus sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ja tukeen, kuten olen oikeusasiamiehen verkkosivuilla julkaistussa ratkaisussani EOAK/3489/2017 todennut. Auttamistoimien järjestämisen tulee perustua uhrin yksilöllisiin tarpeisiin. Tämä edellyttää yksittäistapauksessa uhrin auttamistoimien (palvelujen) tarpeen arviointia, joka tehdään sosiaalihuoltolain säännösten perusteella. Kunnassa ihmiskaupan uhrille suunnatuista palveluista päävastuussa oleva viranomaisena on sosiaalihuollosta vastaava toimielin, jolle sosiaalihuoltolain mukaan kuuluu asiakkaan palvelujen tarpeen arviointi, suunnittelu ja niiden järjestäminen.

Saamieni selvitysten perusteella Vantaan lastensuojelu ei ole mielestäni riittävällä tavalla ottanut huomioon kantelijan haavoittuvaa asemaa tai tehnyt asiaan liittyvää yhteistyötä muiden viranomaisen kanssa. Nähdäkseni viranomaisen olisi tullut ryhtyä asiassa toimenpiteisiin lapsen sijoituksen yhteydessä, ellei jo aiemmin perheen lastensuojeluasiakkuuden alkaessa. Myös perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksien suhteen, jonka siis pitäisi olla lastensuojelun työskentelyn tavoitteena, olennaisena seikkana voidaan pitää uhritumisesta johtuneisiin palvelujen tarpeisiin vastaamista. Edelleen vanhempien toiselle paikkakunnalle muuttamisen jälkeen asiassa olisi tullut toimia yhteistyössä vanhempien uuden kotikunnan kanssa.

3.7 Huostassapidon kesto

Kantelussa todetaan, että ”lastensuojelu tuntuu suunnitelleen lapsen sijoituksen alun perinkin pitkäaikaiseksi”.

Kuten olen edellä kohdassa 3.1 todennut, en voi ottaa kantaa siihen, tulisiko lapsen huostaanotto lopettaa. Huostassapidon jatkamisen arviointi kuuluu sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle ja viime kädessä tuomioistuimelle.

Totean viranomaisen velvollisuuksista asiaan liittyen kuitenkin seuraavaa.

Huostaanotolla puututaan lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin (muun muassa lapsen henkilökohtaiseen vapauteen) samalla, kun kysymys on myös lapsen oikeudesta riittävään suojeluun ja lapsen edun mukaiseen hoitoon ja huolenpitoon kaikissa olosuhteissa. Lapsen oikeuksien sopimus kieltää lapsen erottamisen vanhemmistaan ilman erityistä perustetta ja sallii sen vain sillä edellytyksellä, että erottaminen on lapsen edun mukaista.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla korostaa puolestaan perhe-elämän suojaa ja sitä, että vanhempien ja lasten yhdessäolo kuuluu keskeisesti perhe-elämään, ja että perheen hajottaminen muodostaa hyvin vakavan puuttumisen perhe-elämän suojaan. Puuttumisen perheen autonomiaan on aina perustuttava lapsen etuun sekä riittävän painaviin ja todennettaviin syihin.

Huostaanotto on luonteeltaan väliaikainen toimenpide. Huostaanotto tulee lopettaa heti, kun perheen ja lapsen olosuhteet ovat muuttuneet siinä määrin, että perheen jälleenyhdistäminen on mahdollista. Olosuhteilta edellytetään kuitenkin pysyvyyttä ja vakiintumista. Lähtökohtaisesti huostaanoton väliaikaisesta luonteesta johtuen huostaanoton toimeenpanon tulee olla sopusoinnussa lastensuojelulaissa asetetun nimenomaisen tavoitteen eli perheen jälleenyhdistämisen kanssa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen eräässä päätöksessä on arvioitu huostaanoton väliaikaista luonnetta ja toisaalta valtion velvollisuuksia positiivisiin toimenpiteisiin. (EIT 10.9.2019 Dnro 37283/13, Strand Lobben et al. v. Norja). EIT tarkasteli aluksi EIS 8 artiklaan perustuvaa perhe-elämän suojaa koskevia yleisiä periaatteita. Sekä vanhemmalla että lapsella on oikeus nauttia perhe-elämän kunnioitusta. Viranomaiset voivat puuttua tämän oikeuden käyttämiseen vain artiklan 2 kappaleessa mainituin ehdoin. EIT viittasi sekä omaan oikeuskäytäntöönsä, että kansainväliseen oikeuteen, joka perustuu yksimieliseen näkemykseen siitä, että lapsen edun on oltava keskeinen tulkittaessa lapsen perhe-elämän kunnioitusta koskevaa oikeutta. Samalla EIT korosti valtioiden positiivista velvollisuutta huolehtia siitä, että lapsen huostaanottoa pidetään yleensä väliaikaisena toimenpiteenä ja että toimenpiteiden yleisenä tarkoituksena on lapsen palauttaminen ja perheen yhdistäminen. EIT muistutti, että osapuolilla on myös muun muassa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta johtuvia velvollisuuksia.

Ottaen huomioon sen selvityksen, jonka olen saanut lapsen perheen jälleenyhdistämisen suunnittelusta ja lapsen kielellisten oikeuksien toteutumisen varmistamisesta sekä siitä, miten lapsen ja hänen vanhempiansa välisestä yhteydenpidosta on huolehdittu (tosiasiassa yhteydenpito on rajattu hyvin vähäiseksi), en ole voinut havaita, että Vantaan lastensuojelussa olisi ryhdytty mihinkään edellä mainitussa EIT tapauksessa tarkoitettuihin positiivisiin toimenpiteisiin.

Kantelijoilla on myös toinen lapsi, joka asuu kotona. Saamani selvityksen perusteella kantelijoiden uudessa kotikunnassa ei ole ollut sellaista huolta kantelijoiden vanhemmuudesta tai heidän kotinsa olosuhteista, jotka olisivat edellyttäneet tämän lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Minulle toimitetuista asiakirjoista ei ilmene, onko tälle seikalle annettu Vantaan lastensuojelun työskentelyssä mitään merkitystä, tai onko Vantaa tehnyt yhteistyötä kantelijoiden uuden kotikunnan sosiaalihuollon viranomaisten kanssa.

4 TOIMENPITEET

Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on huostaanoton aikana oikeus saada hänen tarpeisiinsa vastaavaa sijaishuoltoa. Totean painokkaasti, että tähän kunnan järjestämistä vastuuseen kuuluu lapsen kielellisten oikeuksien turvaaminen sijaishuollon aikana.

Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittaneella kunnalla on velvollisuus sijaishuollon aikana pyrkiä huostaanoton lopettamiseen ja perheen jälleenyhdistämiseen. Tavoitteen toteuttamiseksi sijoittajakunnalla on velvollisuus tehdä suunnitelma perheen jälleenyhdistämisestä yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut valtioiden positiivista velvollisuutta huolehtia siitä, että lapsen huostaanottoa pidetään yleensä väliaikaisena toimenpiteenä ja että toimenpiteiden yleisenä tarkoituksena on lapsen palauttaminen ja perheen yhdistäminen.

Oikeusturvaan kuuluu, että silloin, kun lapsen ja hänen läheistensä välistä yhteydenpitoa lastensuojelulaissa säädetyillä edellytyksillä rajoitetaan, siitä tehdään lastensuojelulaissa tarkoitettu kirjallinen ja valituskelpoinen päätös.

Katson, että kantelijoiden lapsen sijaishuollon järjestämisessä on toimittu lainvastaisesti ja puutteellisesti, kun:

- lapsen kielellisten oikeuksien turvaaminen ja edistäminen on tosiasiallisesti laiminlyöty (kohta 3.2)
- perheen jälleenyhdistämisen suunnittelu on laiminlyöty (kohta 3.5)
- kantelijoiden ja heidän lapsensa välistä yhteydenpitoa on rajoitettu ilman, että asiassa tehtiin valituskelpoista päätöstä (kohta 3.3)

Lisäksi olen edellä kiinnittänyt huomiotani mielestäni vakaviin lastensuojelun laiminlyönteihin, jotka ovat vaikuttaneet kantelijoiden oikeusturvan toteutumiseen:

- asiakassuunnitelmien puutteellinen laatiminen ja vanhemmuutta tukevan suunnitelman laatimisen laiminlyönti (kohta 3.5)
- kantelijoiden asiamiehen toistuvien vaatimusten ja tiedusteluihin vastaamatta jättäminen (kohta 3.3 ja kohta 3.4)
- kantelijoiden asiamiehen asiakirjapyyntöihin vastaaminen viiveellä (kohta 3.4)
- kantelijan haavoittuvan aseman huomiotta jättäminen ja palvelujen ja tuen suunnittelemisen ja tarjoamisen laiminlyönti (kohta 3.5 ja erityisesti kohta 3.6)

Katson, että Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan ja sen alaisen lastensuojelun (viranhaltijoiden) laiminlyönnit erityisesti lapsen kielellisten oikeuksien turvaamisessa ja perheen jälleenyhdistämisen suunnittelussa sekä laiminlyönnit yhteydenpitoa koskevassa päätöksenteossa ovat vakavasti vaarantaneet kantelijoiden ja heidän lapsensa laissa säädettyjen oikeuksien toteutumista.

Olen asian kokonaisarvioinnissa päätenyt siihen, että annan Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalle eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:ssä tarkoitetun huomautuksen vastaisen varalle.

Edellä sanotun lisäksi pidän tarpeellisena esittää, että lapsen ja hänen vanhempinsa perusoikeuksien toteuttamisesta vastuussa ollut Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala harkitsee, miten se voi hyvittää kantelijoille ja heidän lapselleen heidän perusoikeuksiensa loukkaukset (viitaten erityisesti kohtiin 3.2, 3.3 ja 3.5).

Perustelen hyvitysesitystäni seuraavasti.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

Oikeusasiamiehen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan perusoikeuksien loukkaukset pitää ensisijaisesti pyrkiä estämään. Jos se ei onnistu, loukkaukset on oikaistava tai korjattava. Mikäli oikaisu tai korjaus ei ole mahdollista, tulee loukkaus hyvittää.

Hyvitys on oikeudellisena käsitteenä laaja-alaisempi kuin vahingonkorvaus. Oikeusasiamiehen esityksiin perustuva hyvitysesitys vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaista sopimuksen turvaaman oikeuden tai vapauden loukkaamisesta ja lainvastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon tai epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksen tai vääryyskokemuksen tai hyvittämistä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen määräyksen perusteella.

Julkiselle vallalle perustuslain 22 §:ssä säädetty velvollisuus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseen sisältää paitsi sen, että julkisen vallan on pidättäydyttävä itse loukkaamasta perusoikeuksia, myös sen, että se antaa suojaa mahdollisimman hyvin yksityisiä loukkauksia vastaan (HE 309/1993 vp, s. 75).

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Kantelijoiden perustuslaissa ja laissa turvattuja oikeuksia rajoitettiin laiminlyömällä noudattaen lain mukaista päätöksentekomenettelyä (kohta 3.3).

Pidän erityisen moitittavana sitä, että kantelijoiden kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kielellisten oikeuksien turvaaminen ja edistäminen on käytännössä kokonaan laiminlyöty (kohta 3.2). Tällä lapsen oikeuksien sivuuttamisella on ollut myös suora vaikutus perheen jälleenyhdistämisen suunnittelun ja toteuttamisen mahdollisuuksiin sekä lapsen ja hänen vanhempiansa yhteydenpidon laatuun, kun lapsella ei enää ole ollut yhteistä kieltä vanhempiansa kanssa.

Lastensuojelulain mukaista perheen jälleenyhdistämistä suunniteltaessa on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukainen perhe-elämän suoja ja myös lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukainen velvollisuus huolehtia lapsen oikeudesta läheisten suhteiden ja suorien yhteyksien pitämiseen vanhempiinsa. Lastensuojelu ei ole kuitenkaan huolehtinut näiden lapselle kuuluvien oikeuksien täysimääräisestä edistämisestä sijaishuollon aikana (kohdat 3.2, 3.3 ja 3.5).

Pyydän Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialaa lapsen sijaishuollon järjestämisestä vastuussa olevana viranomaisena ilmoittamaan minulle **30.9.2022** mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt hyvitysesitykseni ja muiden tässä ratkaisussa esittämieni seikkojen johdosta.

Tässä tarkoituksessa ja antamani huomautuksen johdosta lähetän tämän päätökseni tiedoksi Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimialalle.